

Dees Maas

Een compleet programma CKV

In gesprek met Ine Pels

Begin juli 1996 zit ik tegenover Ine Pels op haar kamer in het Dr.-Knippenbergcollege te Helmond. De tafel tussen ons in is kleurrijk bezaaid met werkstukken van leerlingen: de resultaten van het project 'Een beetje Kunst' die door Ine tevreden en door mij nieuwsgierig bekeken worden.

Ik zie hoe een leerlinge professioneel de mogelijkheden van de tekstverwerkingsprogramma's en de kleurenprinter heeft uitgebuit. Maar ook bij het werkstuk van iemand, die het met een typemachine moest zien te redden, spat het enthousiasme van de pagina's af. Dat is de buitenkant. Ine Pels kent ook de binnenkant en weet bij iedere 'scriptie' wel een persoonlijk verhaal te vertellen. En dat tekent haar manier van lesgeven. Ze zoekt naar ontplooiing van de leerlingen 'van binnenuit'. Probeert haar leerlingen te begeleiden bij het ontdekken van hun eigen interesses en het vertellen daarover.

Die stimulerende houding kenmerkt haar niet alleen als lerares Nederlands maar ook als coördinatrice van de buitenlesactiviteiten van het Dr.-Knippenbergcollege. Dat laatste is een taak, waarvan ze de ins en outs inmiddels kent. In 1995 ontwikkelde zij, inspringend op de plannen rond ckv 1, zoals die er toen lagen, het project 'Een beetje Kunst'. Een compleet lesprogramma dat de aandacht die het in deze Tsjip krijgt ruimschoots verdient. Vorig jaar werkten drie docenten Nederlands mee aan het project in vier vwo. De resultaten zijn als invulling van een vak als CKV veelbelovend.

Een beetje Kunst

'Hopelijk krijg je de smaak ervan te pakken!

In dit jaar ga je kennismaken met kunst en cultuur. Thuis en misschien ook uit!

Kijken en luisteren en vertellen wat jij ervan vindt.

Natuurlijk kost het wat! In de eerste plaats moeite en in de tweede plaats tijd. Maar het levert je ook heel wat op: kijk- en luistergenoege, het prettige gevoel dat je iets nieuws meemaakt en natuurlijk ook dat jouw mening hier echt van belang is.

Leren doe je trouwens ook: je leert kritisch te kijken naar kunst, je leert een eigen voorkeur te ontwikkelen, je leert meer te genieten van wat kunst je te bieden heeft.

Volg de aanwijzingen en je kunt er smakelijk van happen'

Zie daar de eerste kennismaking van de leerlingen van het Dr.-Knippenbergcollege met 'Een beetje Kunst'. De oorspronkelijke titel van het project luidde 'Een rondje kunst'. In die opzet zouden de deelnemers opdrachten maken op het gebied van film, toneel, cabaret, architectuur, beeldende kunst en poëzie. Juist bij nieuwe projecten 'zeigt sich in der Beschränkung der Meister' en Ine besloot dat het beter was de leerlingen uit de verschillende onderdelen te laten

kiezen: minimaal twee gebieden moesten uiteindelijk aan bod komen. Ze konden dus naar een film of toneelstuk gaan, een expositie bezoeken of een gebouw of stadswijk eens aandachtig gaan bekijken. Alle leerlingen moesten zich ten slotte verdiepen in een gedicht, ter afsluiting van hun werkstuk.

'Daarvoor leg ik de basis eigenlijk al in de eerste klassen,' zegt Ine Pels, 'Dan laat ik ze gedichten lezen, voordragen en laat ik ze vertellen waarom een gedicht hen aanspreekt. Later gaan ze ook zelf gedichten maken.

In de eerste klas vinden ze dat vaak heel akelig of griezelig. Maar als ze eenmaal zien dat alles kan en mag, komen ze wel over de streep. Ook de jongens die zich nogal eens verschuilen (bijvoorbeeld achter feitenmateriaal) leren over poëzie en hun eigen mening daarover praten. Ik vind het heel belangrijk dat leerlingen zich bewust zijn van hun eigen beleving en die redelijk onder woorden kunnen brengen.'

Een goede basis voor een project als 'Een beetje Kunst', want zoals we in de uitnodiging tot dat project al lazen, is ook daarbij de eigen mening van de leerlingen belangrijk.

Wat doet de leerling?

Hoe werkt het project voor een leerling? Laten we voor het gemak spreken over een fictieve leerling: Jan.

In de eerste les, besteed aan dit project, krijgt Jan informatie over de opzet en de bedoeling van 'Een beetje Kunst'. Aan het blad met aanwijzingen, de 'leerwijzer', waarvan we op de vorige pagina het begin weergaven, heeft Jan een goed houvast voor de komende drie maanden: daarin moet hij kiezen welke van de mogelijke gebieden van kunst hij wil betreden in het kader van zijn werkstuk, moet hij achtergrondinformatie verzamelen en moet hij enigszins voor ogen krijgen hoe hij zijn werkstuk wil indelen en vormgeven.

Jan houdt erg van films, dus die keuze is snel gemaakt. En nadat hij enkele weken geprobeerd heeft om een beeldend kunstenaar te vinden die bij hem past, krijgt hij op weg van school naar huis opeens een schitterende inval. Aan een van de straten, waarop hij dagelijks fietst, ligt een prachtige villa. Vanaf de eerste klas heeft hij al gefantaseerd over de geschiedenis en de bewoners van het pand. Voor de tweede opdracht kiest hij dus 'architectuur'. Over het gedicht zal hij later nog eens nadenken, vooralsnog kan hij aan de slag. In de leerwijzer leest hij de volgende opdracht:

'Film

Noteer de zakelijk gegevens:

titel

regisseur

scenarioschrijver

hoofdrolspelers

jaar

genre

datum vertoning

plaats vertoning

korte inhoud: geef een samenvatting van de inhoud door de gebeurtenissen, de

belangrijkste personages, de tijd en de plaats te beschrijven.

Eigen mening: vertel wat jij van de door jou gekozen film vindt en ga daarbij in op wat je in het bijzonder heeft getroffen. Denk daarbij aan: mooi gefilmde en gespeelde scènes, spanning, verrassende wendingen en je gevoel toen het zaallicht de laatste beelden verbleekte.

Tip: raadpleeg filmrecensies in dagbladen, filmtijdschriften en omroepgidsen. In de openbare bibliotheek kun je ook altijd wat oudere recensies opvragen.

Als je film gemaakt is naar aanleiding van een boek, is het natuurlijk heel leuk om boek en verfilming met elkaar te vergelijken.'

Misschien krijgt Jan het in eerste instantie wel aan de stok met zijn ouders, zoals blijkt uit een opmerking die Ine tussen de evaluaties van de leerlingen vond: 'Mijn moeder geloofde eerst niet dat ik voor een opdracht van school naar de bioscoop ging. Meestal als we een verslag maken, moet dat over saai dingen...'

Maar als hij pa en ma van de noodzaak overtuigd heeft, zal hij waarschijnlijk op een heel andere manier dan hij gewend was de ervaring van het 'naar de bioscoop gaan' beleven. Hij moet wel, want hij dit keer mag hij er iets over vertellen. En hij let nu dus op zaken, die voorheen volledig aan hem voorbij gingen, zoals het indelen van de film in een bepaald genre.

Vervolgens gaat Jan een soortgelijke opdracht maken voor de afdeling architectuur.

'Architectuur

Noteer de zakelijke gegevens:

straat en huisnummer

architect

bouwjaar

functie

Eens stilstaan bij wat zo vanzelfsprekend lijkt ligt misschien niet zo voor de hand. Als je dat wel doet, zul je merken dat het eerst zo vanzelfsprekende verrassingen in zich heeft. Het is de bedoeling dat je een gebouw uitkiest en dat intensief gaat bekijken. Een woonhuis, een kantoor, een kerk, een fabriek, een boerderij of misschien wel een stadswijk, kies iets wat je mooi vindt. In je verslag geef je er een beschrijving van en probeer je aan te geven wat je aanspreekt.

Het zal niet altijd lukken de naam van de architect te achterhalen, maar van de pogingen daartoe kun je in je verslag wel melding maken. Ook de datering kan een probleem zijn. Je zult in dat geval moeten volstaan met een globale schatting.

Tip: maak een foto of tekening van jouw object. Stel vragen aan direct betrokkenen zoals (buurt-)bewoners, conciërges en medewerkers om meer te weten te komen. '

Misschien vergaat het hem wel net zo als de leerlinge waar Ine Pels vol enthousiasme over vertelt. Zij mocht het huis dat ze zo prachtig vond bezoeken, had contact met de architect en leerde op die manier ontzettend veel over architectuur.

Na drie maanden gaat Jan naar de voortgangsgesprekken. Hij vertelt waar hij mee bezig is geweest. Dan blijkt dat hij geen enkele recensie van de door hem bekeken film heeft gelezen. Hij krijgt het advies er alsnog enkele op te zoeken en aan hem wordt verteld hoe hij dat het beste kan doen en op welke manier hij ze het best kan verwerken in zijn werkstuk.

Drie weken voordat hij zijn werkstuk af moet hebben, kiest hij in een les, waarin gedichten werden voorgelezen en bundels ter inzage klaar lagen, een gedicht uit dat hij wil bespreken.

Nadat hij zijn werkstuk ingeleverd heeft ontvangt hij van Ine een opdracht voor een betoog: 'Jan, stel je voor dat je recensent bent bij het Eindhovens Dagblad en schrijf dan een recensie over de film.' Jan voelt zich inmiddels zo'n kenner, dat hij daar graag zijn tanden inzet.

Als Jan een beetje lijkt op de leerlingen van het Dr.-Knippenbergcollege te Helmond, dan houdt hij een leuke herinnering over aan dit project. Ine Pels: 'In de evaluatie gaf één leerling aan dat hij het teveel werk had gevonden. De meesten waren echter, ondanks de vele uurtjes die het hun had gekost, heel enthousiast. Je merkt dat zo'n opdracht hun echt voldoening schenkt. Ze zijn trots op hun eindproduct en vinden het leuk om dat bijvoorbeeld thuis te laten zien.'

Wat doet de docent?

De docent is bij dit project als 'begeleider' bezig. In 1995, toen Ine het project alleen met haar vwo-groepen uitvoerde, werd het werkstuk in huiswerktijd gemaakt. De betoog-opdracht zat er toen nog niet bij. Dan moet de docent natuurlijk wel aanspreekbaar zijn als er zich problemen voordoen en moet er goed nagedacht worden over de hoeveelheid huiswerk die er opgegeven wordt. In totaal besteedde Ine toen vier lessen aan 'Een beetje Kunst'.

Toen er meer docenten het project uitvoerden, trokken zij er zes weken lestijd (18 lessen) voor uit. Daarin was ruimte om de nodige uitleg te geven maar ook voor zelfstandig werken. Ine: 'Dat tweede jaar zag je veel beter waar de leerlingen mee bezig waren. De voortgang maakte je samen heel intens mee, terwijl dat het eerste jaar veel afstandelijker was. Door ze in de klas voor ze zichzelf te laten werken zie je als docent heel duidelijk zien welke leerlingen zelfstandig kunnen werken. Afgelopen jaar heb ik precies kunnen zien wie wel geschikt was voor het atheneum en wie niet. Het project geeft dan een ongelooflijk inzicht in de capaciteit van de leerlingen.

Als ik vraag naar het belangrijkste probleem dat een docent bij de uitvoering van dit project tegenkomt, dan hoeft Ine Pels niet lang na te denken. 'Zorg dat je de leerlingen begeleidt bij het zoeken naar informatie. Je kunt niet zomaar zeggen: "zoek een gedicht uit", "houd maar een interview" of "ga naar de bibliotheek". Dan stuur je leerlingen letterlijk het bos in.

Daarom leg ik ook altijd wat gedichtenbundels in de klas en op mijn kamer. Daar kunnen de leerlingen eens in grasduinen. Op die manier krijgen ze toch een idee van welke poëzie hun ligt of waar ze juist niets van snappen.

Maar ook als de leerlingen hun weg tot de secundaire literatuur wel vinden kan het mis gaan. Zo was er bijvoorbeeld een leerling die een gedicht koos

van een auteur die in de boeken gekenmerkt werd als schrijver van *stadsge-* dichten. Toevallig had hij een *natuurgedicht* gekozen. Hij analyseerde het echter als een stadsgedicht, waardoor er maar weinig van zijn verhaal klopte. Dan vraag je zo'n leerling hoe hij aan de analyse komt en gebruik je het voorval om de leerlingen nog eens op het hart te drukken toch vooral iets te kiezen dat bij hen past. Als docent moet je dus heel alert zijn op het aanbieden van de nodige informatie en de manier waarop leerlingen ermee om blijken te gaan.'

Hoe werden de werkstukken gehonoreerd? Gaven de docenten er cijfers voor? Ine: 'Ja, een negen of een zeven moet je toch ook uit kunnen drukken, soms is er best een verschil in de kwaliteit van de werkstukken. We hebben vooral gelet op inhoud en de eigen stijl. Spelling speelde in de uiteindelijke beoordeling een ondergeschikte rol.' In de leerwijzer lezen we: 'Jouw 'beetje kunst' telt als een proefwerkpunt. Je krijgt een 7 als je volgens de richtlijnen gewerkt hebt en je keuze van een redelijke kwaliteit is. (Tijd voor overleg maken we altijd!) Extra punten zijn te verdienen als de kwaliteit van je keuze goed is en als je aandacht hebt besteed aan de vormgeving van je verslagen.'

Verder hebben de docenten, die meewerkten aan 'Een beetje Kunst' het project volgens Ine als positief ervaren. Ine Pels: 'Een project waarbij je leerlingen hun eigen keuzes laat maken en die laat verantwoorden, kan zowel voor de leerlingen als de docenten heel vormend zijn. Zelf merk ik weleens dat leerlingen een gedeelte uit een tekst kiezen, wat mij absoluut niet aanspreekt, en andersom gebeurt dat ook. Dat verschil in waardering is voor een docent soms het moeilijkst te leren. Maar een toneelstuk of een gedicht, dat jou als docent weinig nieuws te bieden heeft, kan voor een leerling een belangrijke beleving of ervaring bevatten. Voor hen is het dan vaak de eerste keer dat ze herkenbare elementen uit hun leven zo verwoord of verbeeld zien. Het is belangrijk als docent om daarbij stil te staan.'

Schoonklimaat

Het Dr.- Knippenbergcollege te Helmond is een school waar veel aandacht wordt besteed aan buitenlesactiviteiten. De CBA (Commissie Buitenles Activiteiten), bestaande uit Ine Pels, twee collegae en zo'n dertig leerlingen, organiseert en coördineert behalve feestelijke gebeurtenissen zoals de diploma-uitreiking, het carnavalsbal en de kerstviering met levende kerststal en galabal, ook veel culturele activiteiten. Bijvoorbeeld het Open Podium, een culturele avond waarop leerlingen gedichten voordragen, scènes uit toneelstukken spelen of zelf geschreven liedjes zingen. Dit Open Podium is ontstaan uit de Poëzie-avond, die het Knippenbergcollege twee jaar eerder organiseerde. 'Dat was - zeer tegen mijn verwachting in - een groot succes.' De dichters in spe vonden bovendien via Ine Pels hun weg naar het literair café van Helmond en de regionale omroep.

Ine: 'En heel bekend is ondertussen onze jaarlijkse musical. Daaromheen is langzamerhand een leuk cultuurtje ontstaan. Er nemen zo'n honderd leerlingen aan deel en het bijzondere ervan is dat iedereen die zich opgeeft ook mee mag doen. Er wordt niet geselecteerd, er zijn geen audities. Soms zijn er dus zo-

veel leerlingen dat we een personage door meerdere spelers laten uitbeelden of we vinden een uitweg voor het teveel aan spelers door een koor of dansgroep mee te laten doen. Dit jaar gaan we Odysseus spelen. De toneelteksten maken we zelf, net zoals kostuums en decor. Voor dat laatste zetten ook veel ouders zich in. Als regisseur trekken we altijd iemand van buiten aan, want anders wordt het echt een heidens karwei. De musical levert ieder jaar vijf prachtige voorstellingen op.'

Ook bezoeken de leerlingen regelmatig - in klasverband of individueel - voorstellingen in het nabijgelegen Speelhuis en worden culturele uitstapjes georganiseerd - zoals naar de Rodin-expositie (waarbij de school ervoor zorgt genoeg documentatiemateriaal in huis te hebben!). Ook komen cabaretiers, bijvoorbeeld Tom Oosterhuis, weleens gastlessen geven. Aansluitend daarop werd in het geval van Oosterhuis een voorstelling bezocht.

Voor iedere willekeurige bezoeker van het Dr.-Knippenbergcollege is duidelijk dat ook de eigen artistieke activiteiten van de leerlingen serieus worden genomen. Aan de wanden hangen, mooi ingelijst, aquarellen van leerlingen en in vitrinekasten staan de resultaten van de handenarbeidles uitgesteld. Voor een fancy-fair werden gedichten van leerlingen gebundeld en in boekvorm verkocht.

Ine Pels: 'Zulke activiteiten stimuleren enorm. Langzamerhand begint er een sfeer te ontstaan waarin leerlingen gemakkelijker culturele centra bezoeken en aan culturele activiteiten deelnemen. Dat is ook belangrijk voor het welslagen van een project als 'Een beetje kunst'. Je kunt leerlingen die niet al eerder een beetje van theater enz. geproefd hebben, niet zomaar aan het werk zetten. Eerst moeten de hoge drempels wat weggenomen worden en daar zijn wij op school, niet alleen bij Nederlands, maar ook bij Engels en zeker bij Handenarbeid en Tekenen als team mee bezig.'

CKV

Waarom past dit project zo goed binnen het CKV-programma? In een artikel voor *Levende Talen* (nr. 511 juni 1996) geeft Ine Pels een helder antwoord op die vraag: 'In 'Een beetje kunst' komen veel vaardigheden aan bod die vermeld zijn in *De tweede fase vernieuwt* (Stuurgroep Profiel tweede fase 1994a) bv. probleemoplossen, informatie verwerven en verwerken, leesvaardigheid, luistervaardigheid, schrijfvaardigheid, sociale vaardigheden en werkplanning.'

Als positieve effecten van CKV en een project als 'Een beetje Kunst' noemt Ine Pels (a) het feit dat de leerlingen een serieuze houding ontwikkelen ten opzichte van de hun opgedragen taak en ze intensief bezig zijn met de vraag hoe ze de opdracht het beste kunnen uitvoeren en hoe ze hun informatie moeten verwerken; (b) het feit dat de leerlingen hun eigen ervaringen in een literair- en kunstdossier bijhouden; (c) het feit dat een ervaringsgerichte werkwijze de leerlingen steunt in de opvatting dat hun mening telt en dat ze serieus worden genomen. Daardoor spannen ze zich meer in en waarschijnlijk leidt dat ook tot betere prestaties en een grotere interesse. Door hun actieve rol en de keuze voor een onderwerp dat hen ligt is de binding met de stof bovendien groter.

Het vak CKV heeft twee doelstellingen:

1. culturele vorming: inzicht verschaffen in het culturele erfgoed dat zowel naar inhoud als vorm in onze - door de eeuwen heen opgebouwde - ideeënwereld tot uitdrukking komt.

2. kunstzinnige vorming: leerlingen door kunstervaring in contact brengen met datzelfde erfgoed.

Die twee doelstellingen komen terug in 'Een beetje Kunst'. In: 'Door zelf te kiezen uit de wereld van cabaret, toneel, film en architectuur, door de eigen ervaringen te ordenen in een werkstuk bouwen de leerlingen een individuele beleving op en komen ze in contact met onze culturele rijkdom.

